

Martin Priečko, Socioekonomické perspektívy rozptýleného osídlenia na Slovensku (komparácia lokalit Málinec, Nesluša a Valaská Belá). Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava 2015, 172 s., 30 černobílých fotografií, 12 map, 4 tabulky, anglické resumé.-

Odhadovat budoucnost je ve společenských vědách vždycky povážlivá věc, a vlastně nejen ve společenských vědách. A právě o něco takového se pokouší autor této studie. Jak sám přiznává, výzvou mu byla poznámka Soni Švecové předpovídající postupné odumírání kopanic (lazů), popřípadě proměnu jejich obyvatel z trvalých zemědělských osadníků na rekreanty. Hlavním předpokladem Priečkova přístupu je jakási vývojová teorie, z jejížhož uplatnění na linii minulost – současnost můžeme vykonstruovat i tendence vedoucí k budoucímu stavu.

Monografie je jedním z dalších příspěvků slovenských kolegů k poznání změn a proměn jejich vlastní společnosti a kultury od 90. let minulého století po současnost. V porovnání se situací na etnologické scéně nacházející se západně od řeky Moravy mají naši východní sousedé nepřehlédnutelný náskok. Česká etnologická obec se zajisté výborně vyzná v (tradiční) lidové kultuře zdejších zemí 18., 19. a začátku 20. století, ale má jen matně ponětí o současném stavu společnosti a kultury jak na venkově, tak ve městech. Lze se jen dohadovat, proč tomu tak je: může to být dozvuk kritiky ideologicky laděných studií o socialistické a družstevní vesnici, může to být obava opustit desetiletími zaběhaná témata českého národopisu/

etnografie/etnologie, anebo prostě neochota připustit si, že se česká, moravská i slezská společnost a kultura neustále proměňují a že ona „tradiční“ národopisná/etnologická/etnografická témata již jednoznačně patří do kategorie bádání o dějích a nikoliv o přítomnosti.

Hlavním tématem Priečkovy studie je minulost, přítomnost a budoucnost oblastí s rozptýleným osídlením. Ona minulost je zde dvojí: předsocialistická či předkolektivizační (v textu se uvažuje o dobách před rokem 1945) a následně socialistická či družstevní (1948 až 1989). Přítomnost je pak opět posocialistická (popřípadě pokolektivizační, tedy epocha začínající rokem 1990) a z linie procházející z minulosti do přítomnosti odhaduje autor i budoucnost a naznačuje velmi opatrně určitou prognózu. Soubor dat použitých při srovnávání tvoří jak jeho vlastní výzkumy, tak sekundární data získaná ze studií dalších badatelů, kteří v posledních sedmdesáti letech zkoumali život a kulturu obyvatel kopanic. Z geografického hlediska se autor opírá o údaje získané ve třech oblastech: je to osídlení Kysuce, Myjavy a Horehroní.

Studie je krásným dokladem významu dat získaných při kvalitních (dlouhodobých) etnografických výzkumech. První část, týkající se kopaničářských

společentev před rokem 1945, je založena na největším množství výzkumů, mezi nimiž hrají důležitou roli výzkumy Soni Švecové. Tato část také nabízí čtenáři nejbarvitější obraz života slovenských kopaničářů. Druhá část, pojednávající o životě na kopanicích za socialismu, je opřena o výrazně menší datovou základnu a vyznívá ze čtenářského pohledu dosti ploše a schematicky. Je to jednoznačně dáno skutečností, že textů o životě kopaničářů v éře socialismu je daleko méně. I když v padesátých až osmdesátých letech 20. století se v terénu pohybovala celá řada etnografů a etnologů, mnozí z nich následně publikovali jen svoje rekonstrukce předsocialistického a předdružstevního způsobu života na kopanicích. Domnívám se ale, že ještě není všechno ztraceno – znamená to pouze jediné: vrátit se k terénním poznámkách a vytáhnout z nich všechno, co tehdy zaznamenali či postřehli o „současnosti“, v níž se tehdy pohybovali. Třetí část studie je výrazně schematická, založená skoro výhradně na autorových výzkumech.

Autor při svém srovnávání postupuje po tematických celcích: výpomoc v každodenním pracovním procesu, výpomoc při stavbě domu a hospodářských budov, výpomoc v čase svátečních

(obřadních) situací, výpomoc v nenadálých situacích, spolupráce v rámci jedné osady (lokality), společenská stratifikace vztahující se k obyvatelům centrálních vesnic a k obyvatelům kopanic, projevy společenské emancipace, význam spádových center/středisek, dělicích se dále na spádová podcentra/podstřediska. K jeho postupu není co dodat, snad jen pochválit jej za pozornost, kterou věnuje významu spádových center a podcenter, která jsou až jevem socialismu a družstevnictví, jimž ale prozatím nebyla věnována skoro žádná pozornost.

Autor si je vědom malého dosahu výsledků své studie, a proto svoje závěry formuluje velmi opatrně. Je škoda, že při svých úvahách o budoucnosti nevezal v úvahu to, čemu se říká „obecné trendy vývoje osídlení venkova“; tím míním, že již v dobách československého/slovenského socialismu docházelo k postupnému vylidňování nejen kopanic, ale i celých vesnic, zejména těch, které se nacházely v odlehlých oblastech. Byl a je to jev, který známe nejen od nás, ale z celé Evropy i z jiných kontinentů a který vede k vyprázdňení velkých ploch venkova a naopak k přeplnění měst a velkoměst.

Josef Kandert (ISS FSV UK, Praha)

Olga Danglová, Modrotlač na Slovensku. Blueprint in Slovakia. Ústredie ľudovej umeleckej výroby, Bratislava 2014, 376 s.–

Modrotisk je potiskování plátna formami namáčenými do rezervánní hmoty (papu) a jeho barvení za studena v roztoku indiga. V 19. století patřil k nejrozšířenějším způsobům výzdoby tkanin pro lidové odívání. Kniha Olgy Danglové, již vydalo Ústredie ľudovej umeleckej výroby (ÚLUV) ve spolupráci s Etnologickým ústavem SAV,

je nejen komplexním přehledem o vývoji modrotisku na Slovensku jako lidového řemesla, ale i reprezentační publikací jeho motivické bohatosti.

Úvodní výklad o rozšíření modrotisku v Evropě a o jeho rozvoji na Slovensku od jeho cechovních počátků z konce 18. století doplňuje vzorně reprodukoványými